

Секція: Юридичні науки

Кубарєв Іван Володимирович

кандидат юридичних наук, доцент

Криворізький навчально-науковий інститут

м. Кривий Ріг, Україна

Барган Сергій Сергійович

магістр права

Криворізького навчально-наукового інституту

м. Кривий Ріг, Україна

ШОТЛАНДСЬКА МОДЕЛЬ ТАКТИКИ ДОПИТУ

Шотландія, яка історично зберігає за собою власну правову систему, дещо відокремлену від правової системи Англії, після 1990-х років розпочала активно вивчати світову практику проведення допиту для підвищення результативності досудового розслідування [1, с. 26]. У зв'язку з цим Асоціація шотландських поліцейських (АСПОС) у 1995 році обґрунтувала власну модель непримусового допиту, яка отримала акронім RIDES, літери якого вказують на основні стадії процесуального інтерв'ю, а саме: Rapport (Контакт); Information (Інформація); Development (Розвиток); Evaluation (Оцінка); Sensitivity (Прийняття). Проте вже наступного року шотландський психолог П. Маршалл (P. Marshall) поєднав усталені протоколи допиту британської поліції з особливостями проведення когнітивного інтерв'ю, впровадивши до нової техніки стадію планування, що дозволило більш свідомо й організовано підійти до процесу отримання значущої інформації як від підозрюваного, так і від потерпілого або свідка, уникаючи будь-якого тиску на допитуваного [2, с. 193]. З 1996 року методика RIDES отримала остаточне формулювання і стала відомою під

назвою PRICE. Узагальнення наукових джерел [1; 2; 3] дозволяє виокремити такі етапи з відповідним змістом:

1. Planning – підготовка. Під час підготовки до процесуального інтерв'ю першочергово визначається його тема, з урахуванням якої окреслюється коло питань, що підлягають з'ясуванню для досягнення кінцевої мети. До складу етапу підготовки також належить планування проведення наступних стадій допиту, зокрема: визначення способів налагодження взаємовідносин; формулювання запитань; підбір засобів перевірки та підтвердження отриманих показань.

2. Rapport Building – побудова відносин. Другий етап передбачає встановлення психологічного контакту на початку інтерв'ювання. Успішність побудови взаємовідносин безпосередньо залежить від створення такої атмосфери, за якої допитуваний відчуватиме спокій і зосередженість. Щоб оминати виникнення миттєвого конфлікту, допит бажано розпочинати з «розвідувальної» бесіди, зосереджуючи увагу на буденних темах, готуючи допитуваного до продовження опитування за темою допиту. Залучення особи до продуктивного діалогу вважається початком встановлення контакту, навіть якщо він має намір дотримуватися відстороненої позиції, але тактовний розвиток комунікації нерідко обумовлює переосмислення обраної моделі поведінки. Варто зазначити, що використання обману на стадії побудови відносин, а також прояв психологічного тиску, одразу ж формують неприязні відносини, призводячи до прояву негативної реакції (замкнутість, ворожість, протиборство), внаслідок чого такі прийоми вважаються фахівцями недоречними. Зрештою, на їх думку, налагоджені відносини зменшують внутрішні переживання, хвилювання і стрес, налаштовуючи когнітивні процеси особистості на готовність уважно слухати та відповідати на запитання слідчого.

3. Information Gathering – збір інформації. Отримання відомостей відбувається у вигляді «Self-Administered Interview» («самостійного інтерв'ю»). При цьому функції інтерв'юера не є повністю пасивними, адже під час бесіди на слідчого покладається виконання низки завдань, таких як: підтримання безперервності викладу інформації; узгодження змісту думки з темою допиту; встановлення хронологічної послідовності повідомлюваних подій; сприяння пригадуванню забутої інформації; фіксування відомостей про подію злочину; виявлення суперечностей між твердженнями реципієнта; заохочення деталізації показань; формулювання додаткових запитань для уточнення інформації і вичерпання тем, що можуть становити інтерес для розслідування.

4. Confirming the Content – підтвердження змісту інформації. Отримана інформація під час вільного викладу думки обов'язково фіксується, а її зміст перевіряється за допомогою додаткових запитань, спрямованих на деталізацію окремих елементів почутої розповіді. Водночас інтерв'юеру заборонено використовувати пряму конфронтацію навіть у випадку виникнення обґрунтованих сумнівів щодо правдивості наданих свідчень. Вважається, що слідчий надає можливість допитуваному підтвердити достовірність тверджень, деталізуючи власні показання щодо відокремлених подій. Для цього необхідно обдумати комплекс уточнюючих запитань, зміст яких сприятиме вичерпання всіх можливих логічних пояснень виявлених невідповідностей. На завершення рекомендується звернутися до закритого типу запитань шляхом цитування зафіксованих оригінальних відповідей з метою їх підтвердження чи спростування, змушуючи допитуваного повторно погоджуватись або ж, навпаки, заперечувати суперечливі аспекти власних показань.

5. Evaluate – оцінка інформації. На завершення процесуального інтерв'ю проводиться комплексна оцінка отриманих відомостей про подію злочину на підставі аналізу повного обсягу повідомленої інформації,

порівнюючи її з вже наявними доказами та пов’язуючи окремі елементи почутого з іншими встановленими фактами. Разом з тим визначається якість виконання завдань, які необхідно було вирішити в перебігу інтерв’ю. Невід’ємним елементом стадії оцінки є отримання підтвердження правдивості всієї сукупності тверджень, висловлених на попередніх стадіях, для чого допитуваного знайомлять із зафіксованими показаннями. Якщо повідомлені відомості про подію злочину в цілому не відповідають наявним доказам, інтерв’юер повинен вказати на виниклі суперечності. В такому випадку реципієнту знов надається можливість надати раціональні пояснення щодо знайдених розбіжностей як добровільно, так і шляхом уточнюючих запитань.

Варто зазначити, що вітчизняні прийоми проведення допиту є досить різноманітними, хоч і не структурованими у чітко визначену модель. Розподіл тактики допиту на три етапи (підготовчий, робочий, заключний) залишає можливість вибору тих чи інших тактичних прийомів залежно від слідчої ситуації, що склалась на певний момент розслідування, змінюючи та адаптуючи складений план проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Можна побачити, що модель PRICE має як спільні риси з тактикою допиту у пострадянських країнах, так і значні відмінності. Вона є проявом світової тенденції гуманізації допиту, відмови від викорінення всіх методів впливу, побудованих на обвинувальному підході, що матиме вагоме значення як для вдосконалення прийомів і способів отримання інформації, так і для забезпечення захисту прав і законних інтересів допитуваних осіб. В цьому плані В. В. Луцик та С. Р. Гавгун висловлюють справедливу тезу про те, що ефективний результат допиту можливий лише за умови дотримання принципу об’єктивності у пошуках істини, який дозволяє отримати добровільну, повну й точну інформацію про подію кримінального правопорушення від допитуваного, незважаючи на його процесуальний

статус потерпілого, свідка чи підозрюваного (обвинуваченого), не вдаючись до реалізації маніпулятивних тактик [3, с. 316].

Таким чином, розроблена шотландськими поліцейськими модель PRICE слугує яскравим прикладом впровадження структурованого та когнітивного підходів до тактики проведення допиту, за якої головна мета полягає не у примушуванні допитуваного до зізнання, а в отриманні повного обсягу достовірних відомостей про подію злочину. Непримусовий характер допиту обумовлює застосування в межах розглянутої моделі переважно найефективніших прийомів побудови та розвитку міжособистісної комунікації, за допомогою чого забезпечується належне вирішення завдань досудового розслідування. Разом з тим, кожен з етапів PRICE спрямований на уникнення використання засобів психологічного тиску й катувань, сприяючи захисту основоположних прав і свобод людини від будь-яких порушень з боку правоохоронних органів.

Література:

1. Drummond, N. Investigative Interviewing – The PRICE Model in Scotland. (2009). The Bulletin of iIRG. Vol. 1. Iss. 1. P. 24-32.
2. Walsh, D., Oxburgh, G., Redlich, A., & Myklebust, T. (Eds.). (2016). International Developments and Practices in Investigative Interviewing and Interrogation. Vol. 1: Victims and witnesses. 356 p.
3. Луцик В. В., Гавгун С. Р. Сучасні моделі процесуального інтерв'ю. *Часопис Київського університету права*. 2020. С. 316-323.